

Massimo Recalcati

Portreti želje

Naslov izvornika:
Massimo Recalcati, *Ritratti del desiderio*

© 2018 Raffaello Cortina Editore
Milano, via Rossini 4
www.raffaellocortina.it

© 2026 by SALESIANA d. o. o.
Omiška 8, Zagreb
salesiana@salesiana.hr
www.salesiana.hr

Za nakladnika: Mihovil Kurkut

Urednik: Matija Janeš

Prijevod s talijanskoga: Lea Hlad Salijević

Lektura i korektura: Ivana Rimac

Oblikovanje naslovnice: Hrvoje Orlović

Prijelom: Salesiana d. o. o.

Tisak: Og grafika d. o. o., Jastrebarsko

ISBN 978-953-205-327-2

Massimo Recalcati

Portreti želje

S talijanskoga prevela Lea Hlad Salijević

sal.
esi
ana

Zagreb, 2026.

Predgovor drugomu talijanskom izdanju

Što zapravo kažemo kada izgovorimo riječ želja? Na koji se pojam to odnosi, osobito ako uzmemo u obzir učenja Sigmunda Freuda i Jacquesa Lacana? U ovoj sam knjizi želio istaknuti različita lica ljudske želje i njezine aporije. Želja, naime, nije jednostavan pojam. Prije svega zato što ima više značenja. Ne postoji, dakle, samo jedna inačica želje. U portretima želje koje ova knjiga izlaže kao junake neke zamišljene galerije ne mogu se ne istaknuti njezini različiti vidovi i, istodobno, proturječja koja ih prožimaju. S jedne strane, želja određuje ono »najvlastitije« subjekta, bit njegova života, ali istodobno iskustvo želje nikada nije iskustvo identiteta, ono nikada nije iskustvo kontrole. Evo prve proturječnosti: subjekt nikada nije gospodar »vlastite« želje, premda je upravo želja ono što određuje ono što je »vlastito« subjektu. Riječ je o proturječnosti koju psihoanaliza, uvodeći postojanje subjekta nesvjesnoga, čini očitom: nisam Ja taj koji želim, nego je želja ta koja želi izvan mogega Ja.

Druga proturječnost jest da to »vlastito« – moja »vlastita« želja – uvijek upućuje na raznorodno podrijetlo. Želja, piše Jacques Lacan, »uvijek dolazi od Drugoga«.

To znači da, iako želja određuje najbitniji, najposebniji, najvlastitiji dio mogega života, ona uvijek potječe iz želje Drugoga. Kojeg Drugoga? Prije svega iz želje onog Drugoga koji me donio na svijet, koji je prvi odgovorio na bespomoćni životni krik djeteta. Onog Drugoga čije su prve i temeljne riječi imale moć oblikovati moje tijelo, moju dušu, moju nutrinu, ostaviti u njima »trag«, kako kaže Lacan. Prva tumačenja, naime, nisu tumačenja analitičara, nego roditelja. Ljudski život ne bi bio prožet željom da nije upoznao očitovanje želje Drugoga. U tom je smislu – iako nije jedini – primjer simboličkog nasljeđivanja osobito znakovit: najveće nasljeđe koje roditelj ostavlja djetetu jest nasljeđe svoje želje. Tako dijete može iskusiti vlastitu želju samo ako je iskusilo želju Drugoga. Ipak, njegova želja – želja djeteta – opravdano polaže pravo na svoju potpunu nesvodivost na želju Drugoga. To je jedan od najvažnijih paradoksa želje i simboličkog procesa nasljeđivanja: želja dolazi od Drugoga, ali je zadaća subjekta da ju preuzme, ponovno ju oživi, učini vlastitom. Upravo želja čuva posebnost subjekta koja, kako kaže Lacan, odolijeva svakoj hipnotičkoj sugestiji koja može dolaziti od Drugoga. Želja je ta koja stvara jaz koji razdvaja subjekt – njegovu »potpunu posebnost« – od zahtjeva Drugoga.

Treća proturječnost koja prožima ljudsko iskustvo želje jest ona koja razdvaja njezinu metonimijsku dimenziju od ljubavne. Metonimijska narav želje sastoji se od kompulzivnog premještanja s jednoga objekta na drugi, a da pritom nikada ne nalazi mir. Želja nije samo želja Drugoga – želja za priznanjem, rekao bi Georg Wilhelm

Friedrich Hegel – nego je i želja za Drugim, želja za Nečim Drugim, želja za Novim. U tom smislu želja nalikuje trajnom izgnanstvu, nemirnom lutanju koje nikada ne može pronaći zadovoljenje koje ipak grozničavo traži. Ta dimenzija želje suprotstavlja se iskustvu ljubavnog susreta, susreta koji ima moć zaustaviti metonimijsko izmicanje same želje. Ime voljene osobe ne da se zamijeniti drugim imenom, njezino tijelo odolijeva zamjeni drugim tijelom. Ljubavna želja čini objekt želje nezamjenjivim, jedinstvenim i neponovljivim. U tom se smislu suprotstavlja trajno nezadovoljnoj sklonosti metonimijske želje. Ljubavni susret vodi subjekt prema ponavljanju koje se razlikuje od jalova ponavljanja onemogućene težnje da posjedujemo ono što nam nedostaje: u vjernosti imenu voljene osobe ljubavna želja povezuje slučajnost susreta s nužnošću »vječnog trajanja«.¹ Dok užitak koji proizlazi iz metonimije želje proždire objekt stvarajući uzaludnu strast, ljubavni događaj čini želju novom stvaralačkom snagom, otkrivajući njezinu moć otvaranja, širenja obzora i obogaćivanja života. Dok se želja za uživanjem troši u slijepoj potrazi za objektom, želja vezana uz ljubav očituje se kao ustrajnost koja otvara nove svjetove jer Novo ne postavlja nasuprot Istomu, nego kao nešto što proizlazi iz njega samog. Dok želja za uživanjem tone u zlokobno ponavljanje – ono koje, primjerice, patološke ovisnosti klinički pokazuju kao prisilu na ponavljanje za život štet-

---

¹ Vidi Massimo Recalcati, *Non è più come prima. Elogio del perdono nella vita amorosa (Nije više kao prije. Pohvala oprost u ljubavnom životu)*, Raffaello Cortina, Milano, 2014.

nog užitka – ljubavni događaj veže život uz užitak koji se ne zatvara u objekt proklete ovisnosti, nego se odlikuje svojom prodornom i stvaralačkom snagom. To je način na koji je Sigmund Freud odredio Eros: težnju nagona da ujedini, povezuje i spaja ono što Tanatos (nagon smrti) želi razbiti, razvezati i razdvojiti.

Još jedna uvodna napomena, više usmjerena na područje psihoanalize. Ovom sam knjigom želio ponovno otvoriti veliko poglavlje želje u psihoanalitičkoj doktrini i u učenju Jacquesa Lacana. Bila je to potreba koju sam snažno osjećao, osobito u vremenu u kojem prevladavajuća tumačenja Lacana teže jednostranom naglašavanju dimenzije užitka i bezglave naravi nagona nasuprot ideji subjekta kao manjka bitka. Po mojem sudu, rizik takvog neolakanizma jest u tome što uzdiže apsolutnu imanenciju užitka nasuprot transcendenciji želje, ne uzimajući u obzir da se iskustvo nagonskog užitka – bez kojega bi, kako kaže Lacan, cijeli svemir bio isprazan – ne može shvatiti kao jedinstveno, nego zahtijeva kliničko razlikovanje. Užitak smrti i razaranja, kakav nalazimo u ovisnostima, ne može se, da navedemo samo jedan jasan primjer, poistovjetiti s opojnošću seksualnog užitka tijela koje je čudo ljubavi učinilo nezamjenjivim. Ako subjekt ne prihvati vlastiti manjak bitka kao uvjet vlastitog postojanja i snagu želje kao čin otvaranja, postoji opasnost da se užitak pokaže samo kao užitak smrti: kao nagon prema uništenju života, prema ukidanju manjka koji ljudski oblik života zapravo uvijek nosi sa sobom ne kao prokletstvo, nego kao plodonosnu mogućnost.

Milano, siječanj 2018.

Uvod

Ovu sam knjigu zamislio kao prolazak galerijom portreta želje, sastavljenih od glavnih načina na koje je Jacques Lacan odredio iskustvo želje. Zastao sam uz svaki od tih portreta i dao mu komentar, zamišljen tako da bude pristupačan i onima koji ne poznaju psihoanalizu ni Lacanovo djelo. Nadam se da će čitatelji moći uočiti bogatstvo te neobične galerije i barem steći predodžbu o posve posebnoj težini koju psihoanaliza pridaje riječi »želja«. Smatrao sam hitnim objavljivanje ove knjige ne samo u počast Lacanu trideset godina nakon njegove smrti, nego i kako bih ponovno istaknuo važnost njegovih pouka o želji, koje mi se čine vrlo aktualnima ne samo za psihoanalizu nego i za razumijevanje općenitije antropološke i društvene slike našega vremena. U knjizi *L'uomo senza inconscio* (*Čovjek bez nesvjesnoga*)¹ ponudio sam psihoanalitičko tumačenje te slike – koje se u velikoj mjeri poslužilo i izvješćem

---

¹ Vidi Massimo Recalcati, *L'uomo senza inconscio. Figure della nuova clinica psicoanalitica* (*Čovjek bez nesvjesnoga. Likovi nove psihoanalitičke prakse*), Raffaello Cortina, Milano 2010.

Censisa² za 2010.³ – utemeljeno na ideji da se na Zapadu, u bezbrojnim oblicima, proširila nova bolest. Tu sam novu bolest nazvao: *izumiranje, pomrčina, gašenje, sumrak želje*. Kapitalistički Zapad, koji je čovjeka oslobodio okova bijede pretvorivši ga u *homo felixa*, proizveo je novi oblik ropstva: *čovjek bez nesvjesnoga jest čovjek bez želja*, osuđen na traženje užitka svedenog na kompulzivnu potrošnju i trajno nezadovoljstvo.

U jednome svojem poznatom predavanju u Milanu početkom sedamdesetih godina, pred zbunjenom publikom, Jacques Lacan tvrdio je da je diskurs kapitalista nužno osuđen na »rasprsnuće«. Tvrdio je, s osobitom pronicljivošću, on koji je politički bio liberalni konzervativac, da u tom diskursu ima nečega »ludog«, »paklenog«, »neodrživog«. Očito nije govorio kao ekonomist, nije ulazio u marksističku temu sloma kapitalizma niti je nudio društvenu analizu kapitalizma i njegovih različitih

² Censis je privatni i neovisni istraživački institut osnovan 1964. godine u Italiji. Neke od tema na koje su usmjerena istraživanja su: školstvo, obrazovanje, rad, socijalna skrb, zdravstvo, ekonomija, mediji... Godišnje »Izvešće o društvenoj stvarnosti zemlje« smatra se najprikladnijim alatom za tumačenje talijanske stvarnosti (op. prev.).

³ Ida Dominijanni odmah je u listu *il manifesto* upozorila na mnogobrojne načine na koje su autori izvješća Censis dužni mojem radu. Vidi I. Dominijanni, »Il desiderio del Censis« (Censisova želja), u: *il manifesto*, 4. prosinca 2010. Iz tog je članka proizišla opsežna rasprava koja je zaključena razgovorom između mene i Giuseppea De Rite, osnivača i predsjednika Censisa, objavljenim na stranicama tih novina, na koji upućujem čitatelje. Vidi »Dialogo sulla condizione umana. La testimonianza tra realtà e emozioni« (Dijalog o ljudskom stanju. Svjedočanstvo između stvarnosti i osjećaja), u: *il manifesto*, 4. siječnja 2011.

povijesnih oblika. Lacana je prije svega zanimalo uočavanje *nagonske dimenzije* te ekonomije, koju je prepoznavao u afirmaciji ciničnoga, individualističkog užitka, usmjerenog na fetišističku vjeru u objekt i, osobito, na njegova lažna obećanja spasenja. Kako bi to prikazao, poslužio se slikom kakvu nalazimo kod Alfreda Hitchcocka: invalidska kolica koja jure luđačkom, nekontroliranom brzinom.

Diskurs kapitalista pretvorio je govor želje u isprazni kult *homo felixa* – daleko od stare metafizičke nostalgije – zaokupljen potragom za vlastitom individualnom srećom na ovoj zemlji i u službi kulta autonomnog Ja koje teži postati apsolutni gospodar samoga sebe. Diskurs kapitalista htio je utemeljiti svoj trijumf na ciničnom narcizmu, na »trajnoj *gadgetizaciji* života« (Gilles Lipovetsky), utemeljenoj na slomu velikih zajedničkih ideala zapadne modernosti (komunizam, socijalizam, katolicizam).

Danas se mnogi pitaju može li sve to još dugo potrajati, nije li taj bezumni hiperaktivizam koji pokreće taj diskurs već posustao i ne upozorava li nas pouka te velike krize kapitalističke ekonomije – koja nije samo financijska nego prije svega etička – na neodrživost diskursa koji ju podupire. Danas se mnogi pitaju kamo će nas odvesti ta utrka bez početka i bez zakona (granica) – osim zakona pohlepnog užitka – ta utrka hitchcockovskih kolica kakvu opisuje Jacques Lacan. Nismo li možda usred epohalne povijesne promjene koja će označiti slom toga ludog stroja užitka?

Psihoanalitičko gledište može nam ponuditi jasnu sliku naše nelagode. U današnjoj nesigurnosti života,

vjera u objekt-fetiš, u objekt-marku, u objekt-idola, u objekt koji obećava izlječenje od boli postojanja, snažno se ljulja pod tihim udarcima osiromašenja te mentalnoga i društvenog ogoljivanja života. Ono što ne možemo ne vidjeti jest da diskurs kapitalista, umjesto da oslobodi želju od njezinih materijalnih i moralnih ograničenja te društvenih kočnica – ukratko, od njezine neuroze – zapravo je ubija, sravnjuje ju pod valjkom očajničke utrke za užtkom koji je istodobno nužan i lišen zadovoljstva. To je paradoks hiperhedonizma našega vremena: nagon se pokazuje kao da ima beskonačne mogućnosti, nameće se kao da je napokon slobodan, oslobođen ograničenja Zakona, ali ta sloboda ne uspijeva donijeti nikakvo zadovoljstvo. To je prazna, tužna, nesretna, apatično površna sloboda. Vidimo to u svojoj kliničkoj praksi, vidimo to u našem svakodnevnom iskustvu svijeta. U obećanju da će osloboditi želju od stega represivnoga i zastarjelog građanskog morala, diskurs kapitalista na kraju potvrđuje njezino gušenje, jer želja, da bi bila plodonosna, da bi stvarala, da bi rađala novu želju, da bi otvarala prostor Drugdje, treba Zakon. Zato želju ne treba nikada brkati s proizvodljivošću, s hirovitošću, s nestalnošću, s odsutnošću Zakona. Ako se to dogodi – kao što se događa u hiperhedonističkom svijetu naše civilizacije – neizbježno se podupire radikalno izopačena inačica želje, pri čemu se gubi njezina stvaralačka dimenzija. Riječ »želja« ne označava, naime, neograničen, lutajući, silovito kompulzivan i neobuzdan užitak bez Zakona (granica) i odgovornosti, nego prije svega sposobnost rada, poduzimanja, smišljanja, poleta, kreativnosti, izuma, ljubavi, razmjene,

otvorenosti, stvaranja. Želja nije samo trošenje objekta i samoga sebe, nego je i, kako bi rekao Jacques Lacan, ono što se opire svakomu totalitarnom snu, svakom pokušaju izjednačavanja. U tom smislu »želja za vlastitom željom« ostaje čimbenik otpora svim onim zavodljivim sirenama koje obećavaju stapanje ljudskoga u Zajednicu monada slobodnih da uživaju bez granica, u hiperhedonističku Zajednicu, dakle bez subjekta, utemeljenu na serijskom užitku Jednoga, kakvu je ludilo diskursa kapitalista pokušalo ostvariti. Ne smijemo zaboraviti da riječ »želja« ne upućuje samo na sablazan neprestano obnavljane nezadovoljenosti nego i na plodonosno stvaranje, na zadovoljstvo prepoznavanja, na postojanje obzora nade, budućnosti, ploda, ostvarenja, vizije, sna, zajedništva bez obećanja oslobođenja, jedinstvenosti, dara, mogućnosti. Riječ »želja« već u svojoj etimologiji nosi dimenziju budnosti i iščekivanja, otvorenoga i zvjezdanog obzora, pozitivnog osjećaja nekog nedostatka koji potiče potragu.⁴ Želja se ne može poistovjetiti sa samodostatnim užitkom, to nije volja za uživanjem, prisvajanje resursa, grabež zemlje, vladanje, nadmoć, iskorištavanje. Želja

---

⁴ U djelu *De Bello Gallico* Julija Cezara *desiderantes* su bili vojnici koji su pod zvijezdama čekali drugove što se još nisu vratili s bojišta. Točnije, etimologija talijanske riječi za želju, *desiderio*, potječe od boravka pod nebom i promatranja zvijezda u stavu iščekivanja i traženja puta. *Sidera* na latinskom znači zvijezde, dok prefiks *de-* označava nemogućnost da se slijedi put koji zvijezde pokazuju, dakle stanje izgubljenosti, gubitka orijentira, čežnje, udaljenosti, ali i pozitivan osjećaj nedostatka onoga što je nužno za život, iščekivanje i traženje vlastite zvijezde.

uvijek sa sobom nosi oskudicu – udaljenost – koja je blago. Neki su se rugali takvom shvaćanju želje videći u njemu obranu negativne teologije. No psihoanalitičari znaju da nema želje koja može biti stvaralačka, a da ne uključuje kastraciju; *ne može se imati sve, uživati u svemu, znati sve, biti sve*. Užitak koji ne rasipa život nego ga čuva, užitak koji život čini podnošljivim, užitak kao učinak jačanja života nikada nije incestuozni užitak, nikada nije užitak »svega«, nego je užitak koji se može dosegnuti samo polazeći od nemogućnosti incesta, odnosno od nemogućnosti da se *ima sve, uživa u svemu, zna sve, bude sve*. Užitak koji pokreće život jest onaj koji se doseže pomoću simboličke kastracije, na »obrnutoj ljestvici želje«, kako bi rekao Jacques Lacan.

Bezumna utrka stroja kapitalističkog diskursa nastoji izbrisati želju i učiniti da postoji samo nihilistička utopija potrošnje bez zadovoljstva i bez ikakve moguće Zajednice; potrošnje Jednoga, užitak smrti bez Erosa, poništenje subjekta želje u ciničnom i samodostatnom individualizmu užitka Istoga. To je hipermoderni kult čovjeka-stroja, čovjeka kao pukog aparata nagonskog užitka. Nasuprot toj novoj antropologiji koja veliča mehaničku dimenziju nagona oslobođena ograničenja, kliničko iskustvo ustrajno nas uči da svaki put kada užitak krene putem neobuzdane prisile i odbacivanja kastracije, on nikada nije nagon života, nego samo nagon smrti, pogubna utrka prema vlastitom uništenju; on nije užitak koji osnažuje, nego užitak koji razara život.

Postoji, međutim, još jedna pouka koju u ovim teškim vremenima možemo izvući iz psihoanalize: ona nas uči

da nagomilavanje objekata, ta pretjerana vezanost za užitak bez Zakona, na kraju stvara tjeskobu, ali ta tjeskoba – koja je doista i kolektivni afektivni ton ove velike krize kapitalističke ekonomije – može, ako se shvati na pravi način, postati čimbenik ponovnog rađanja želje. Nije li upravo u najtamnijoj noći najlakše uočiti svjetlu točku želje? Nije li ovo vrijeme u kojem je doista potrebno obnoviti riječ želje, od koje diskurs kapitalista može ponuditi samo patološku i hiperhedonističku inačicu? Nije li riječ želje jedina riječ koja može uistinu učiniti život ljudskim? Može li se ovako nastaviti? Može li se doista nastaviti živjeti bez želje, bez humanizacije života, bez ljudske Zajednice? Dokle će se još moći pristajati na nestanak želje, na njezino gašenje u pokretnoj masi umnažanja objekata užitka?

Nije slučajno da sažeti portret Jacquesa Lacana i tekst o mojem susretu s njegovim djelom zaključuju ovu knjižicu. Prijenos želje može se, naime, dogoditi samo susretom, dakle događajem koji nosi obilježje iznenađenja, neočekivanog, nečega izvan planiranoga. On nikada nije učinak ustrojene pedagogije, nikada nije rezultat tehničke obuke, nikada nije ishod discipline. Unatoč onome što tvrde pobornici – što je danas u modi – kompjutoriziranih inačica čovjeka, učinkovit prijenos želje po svojoj naravi izmiče svakom programiranju. Kvasac želje širi se samo zarazom, prijenosom, krivudavim i nepredvidivim putem svjedočenja. To je dobro znao Lacan, koji je vlastiti stil poučavanja učinio utjelovljenjem te mogućnosti: otvarati i uzdrnavati umove, dovoditi u pitanje ono u što smo sigurni, razbijati svaku unaprijed zadanu formu

znanja, ponovno pokretati istraživanje, stvarati jedinstvenu pojavu pitanja, održavati živom napetost prema onome što još nije izrečeno, viđeno ni spoznato, pokazivati djelovanje stvaralačke snage želje. U tom smislu moj susret s Lacanom bio je prije svega susret s vlastitom željom, koja je prekinula akademski san u koji sam bio uronjen i usmjerila me je prema jedinstvenom iskustvu analize. Tada sam iskusio najdublje značenje prijenosa; ne kao ponavljanje onoga što je već proživljeno, kao ponovno uprizorenje obiteljskog obrasca, kao vječni povratak istoga, kao sugestiju koja umanjuje, kao zaljubljenju ovisnost, nego kao nov susret s onim što pokreće želju, »prvotno zaljubljivanje«, rekao bi Lacan, buđenje, pokret, poticaj, pomak, transfer, prijenos, prijenos kao ljubavni zanos prema Drugome koji vraća životnu snagu.

Cogne, prosinac 2011.

PRVI DIO

Galerija želje

Portreti želje¹

Iskustvo želje

Kad bi postojala jedna temeljna riječ koja bi mogla u potpunosti obuhvatiti iskustvo psihoanalize, ta bi riječ bila »želja«. Želja jest i ostaje ključna riječ psihoanalize, njezina povlaštena riječ. Nije slučajno da se učenje Jacquesa Lacana neprestano vraća toj riječi, koja je bila temeljna riječ Sigmunda Freuda: *Wunsch, désir, desiderio*. No ako se Lacanovo učenje tako ustrajno vraća toj riječi, to je zato da bi istaknulo i njezinu presudnu važnost – nema iskustva nesvjesnoga koje ne bi bilo iskustvo želje – i mnoštvo značenja koja ona obuhvaća. Ne postoji, naime, samo jedan portret želje. Trebali bismo, naprotiv, slijedeći korak po korak Lacanovo učenje, pokušati razlikovati različite moguće portrete želje. To je zadatak koji si postavljam: prikazati lice želje s različitih gledišta, ponuditi čitatelju niz njezinih mogućih portreta, prove-

---

¹ Ovaj tekst proširena je inačica mojeg predavanja pod nazivom *L'enigma del desiderio (Enigma želje)*, održanog na Festivalu uma (Festival della mente) u Sarzani 5. rujna 2010.

sti ga neobičnom galerijom u kojoj ćemo vidjeti kako se nižu različiti načini prikazivanja ljudske želje.

Prije nego što uđemo u tu galeriju i protumačimo portrete želje jedan po jedan, važno je zapitati se postoji li neko obilježje koje ih povezuje, postoji li neka zajednička osnova, neka stalna crta koja se provlači tom raznolikom serijom. Možemo se, bez okolišanja, pitati: kada kažemo »želja«, kakvo iskustvo prizivamo? O čemu je riječ, što je u igri u ljudskom iskustvu želje? Koje je njegovo temeljno obilježje?

Možemo pokušati tu zajedničku osnovu – koja povezuje sve različite oblike želje – prepoznati u iskustvu *osjećaja da nas nešto nadilazi*. To znači da se svaki put kad se javlja iskustvo želje »ja« osjećam lišen sigurnog upravljanja samim sobom, kao da me nosi snaga koja me nadilazi, koja nadilazi moć upravljanja i kontrole vlastitog Ja. Nije suvišno podsjetiti da se želja o kojoj govori psihoanaliza ne smije brkati s motivacijom ni s namjerom. Ta je želja nesvjesna, to jest nije svojstvo subjekta, ne proizlazi iz čina volje, ne određuje ju Ja. Naprotiv, želja kao nesvjesna želja uvijek podrazumijeva da »ja«, ili bolje Ja, nikada nije njezin vlasnik ni njezin jedini nositelj. Iskustvo želje jest iskustvo gubitka kontrole, vrtoglavice, nečega što mi se nameće kao »jače« od moje volje. Želja, kao snaga koja me nadilazi, nije nešto čime mogu upravljati, nije mi na raspolaganju, nije na raspolaganju mojem Ja, nego je iskustvo klizanja, spoticanja, gubitka ravnoteže, gubitka kontrole, pada vlastitog Ja. Želja se doživljava kao nešto što uznemiruje moje Ja i sva njegova ustaljena uvjerenja. Zato je ono što povezuje

različite portrete želje to da ona uvijek nadilazi vlastito Ja. Možemo to reći i posve izravno: nikada nisam »ja« taj koji odlučuje o »svojoj« želji, nego je želja ta koja odlučuje o meni, koja me peče, potresa, zanosi, oduševljava, uznemiruje, pokreće, razdire, osnažuje, odnosi. Iskustvo želje jest iskustvo prekomjerne snage, snage koja dolazi iz mene, ali nadilazi Ja za koje »ja« držim da jesam. Želja je sila koja nadvladava i miče Ja iz središta. Zato Jacques Lacan pojam »želje« uvijek povezuje s pojavom Drugoga.

Iskustvo želje ne može se svesti i ograničiti na iskustvo Ja-gospodara niti se poistovjetiti s njime; ono nikada nije iskustvo istoga, onoga što Ja mislim da jesam, nije autoreferencijalno ni narcističko iskustvo Ja. Iskustvo želje uvijek je iskustvo drugosti i zato sa sobom uvijek nosi određeni gubitak identiteta, neidentičnost, nepodudaranje; Jacques Lacan rekao bi: podijeljenost subjekta. Pokušajmo to reći još jasnije: *iskustvo želje nije iskustvo Ja, nego iskustvo bez Ja*. To znači da želja nije ono što učvršćuje identitet i njegove granice, nije ono što ga drži na okupu, nego upravo ono što ga razgrađuje i destabilizira, čimbenik koji remeti identitet. U iskustvu želje ja nikada nisam gospodar. Gdje ima želje, uvijek slabi vjera u ono Ja za koje »ja« vjerujem da jesam. U tom je smislu Lacan smatrao da je prava mentalna bolest, najveće ludilo čovjeka, to da *vjeruje da je Ja*.² To je prava mentalna bolest koja pogađa čovjeka. Prava mentalna bolest, »ljudski

² Vidi Jacques Lacan, »Discorso sulla causalità psichica« (Diskurs o psihičkoj uzročnosti), u: *Scritti (Spisi)*, izd. G. B. Contri, Einaudi, Torino, 1974., sv. 1, str. 165.

simptom *par excellence*«, kako provokativno kaže Lacan, jest vjerovati da si Ja, slijepa vjera – vezanost – za ono Ja za koje vjerujemo da jesmo. To je oholost i bahatost vjerovanja u Ja. Iskustvo (nesvjesne) želje nagriza i slabi upravo to uvjerenje jer pokazuje da nešto (ono) želi, dakle postoji, pokreće se i nastoji izbiti na površinu, izvan Ja. Ja sam zahvaćen, nošen, obuzet, pokrenut, prožet željom. I upravo zato želja nikada nije u potpunosti moja, nego je uvijek otvorena prema Drugome i njegovoj drugosti. Želja ne učvršćuje vjeru u Ja, nego ju olabavljuje, pomiče i dovodi u pitanje; ona je iskustvo slabljenja narcističke vjere u Ja kao zatvoren i samodostatan identitet koji potvrđuje samoga sebe. Ondje gdje je bilo Ja, gdje je vladalo neupitno Ja, gdje je bila lažna moć Ja, ondje se treba pojaviti želja, odnosno ono što je subjekt oduvijek bio u onome što mu je najvlastitije. Tako Jacques Lacan tumači poznatu Freudovu izrjeku: *Wo es war, soll Ich werden!*³ Nije riječ o kolonizaciji močvarnih područja nesvjesnog koju provodi Ja-gospodar, nego o tome kako pojava želje može potaknuti Ja da odustane od svoje vjere, svoje zablude i svoje samovolje te da prihvati ono

---

³ Talijanski prijevod koji predlaže Cesare Musatti glasi: »Dov'era l'Es, deve subentrare l'Io«, odnosno »Gdje je bilo Ono, treba doći Ja«, vidi Sigmund Freud, *Introduzione alla psicoanalisi (nuova serie di lezioni)* [Uvod u psihoanalizu (novi niz predavanja)], u: *Opere (Djela)*, ur. C. L. Musatti, Boringhieri, Torino, 1967. – 1980., sv. 11, str. 190. Ta izrjeka zaključuje poznatu 31. lekciju. Lacan joj se u svojem djelu neprestano vraća kako bi pokazao da njezina istina ne leži u tome da opravda kolonizaciju i normalizaciju subjekta želje (Ono) od strane Ja, nego upravo suprotno: iskustvo analize dovodi do povlačenja Ja kako bi subjekt želje mogao izići na vidjelo.

što ga nadilazi, odnosno nesvjesnu istinu vlastite želje. Sučeljavaju se dvije različite slike čovjeka: s jedne strane imamo kult snažne, gospodarske osobnosti, usmjerene na načelo autoritarne učinkovitosti, bez sumnji, utemeljene na slijepoj vjeri u vlastito Ja; s druge strane imamo subjektivnost koja je oslabljena, podijeljena, ne podudara se sama sa sobom, u kojoj pojava drugosti želje prisiljava Ja da preispita sve svoje granice, svoju narcističku oholost, svoj ideal lažne samokontrole i da prihvati drugost Drugoga. Ondje gdje je bio Ja-gospodar, ondje gdje je bila slijepa vjera čovjeka da je Ja, subjekt želje mora dobiti mogućnost da se pokaže i da u tom očitovanju subjektu pruži priliku da prođe kroz tu zabludu i da se od nje odvoji. Ono što u Freudovoj izrjeci dolazi na mjesto vjere u Ja jest sâmo iskustvo želje. Kad popusti vezanost uz Ja, kad Ja oslabi, kad se povuče, kad se ugasi, kad se raspline kao osobnost, tada, u tom slabljenju čovjekove vjere u vlastiti identitet, u to da je ono što jest, otvara se mogućnost da zaživi vlastita želja; tu se želja pokazuje izvan narcističke zablude Ja. To je velika prilika za subjekt: odvojiti se od Ja, od njegovih narcističkih privida, od patnje koju proizvodi njegova vezanost za samoga sebe, i ponovno zadobiti ono što mu već pripada, ono što ga određuje u njegovoj najosobitijoj, najneobičnijoj i najnezgodnijoj posebnosti. Što je dakle psihoanaliza ako ne praksa koja nastoji omogućiti *subjektu da preuzme ono što ga u želji podvrgava?*⁴ Pritom treba jasno reći da ta

⁴ Vidi Jacques Lacan, »La direzione della cura e i principi del suo potere« (Upravljanje liječenjem i načela njegove moći), u: *Scritti*, nav. dj., sv. 2, str. 619.

subjektivizacija nipošto nije kolonizacija, potiskivanje, ispravljanje ni discipliniranje želje i njezina lutajućeg i devijantnog karaktera. Subjektivizirati ono što nas u želji podvrgava – kako kaže Jacques Lacan – znači raskinuti uvjerenje da smo Ja, raskinuti najveću zabludu i prihvatiti zahtjev želje kao nešto jače; znači preuzeti odgovornost za taj događaj koji nas nadilazi, a istodobno je *naš*. To znači da je subjekt odgovoran za svoju želju, za onu želju kojom nikada ne može u potpunosti upravljati. To je presudni etički paradoks psihoanalize: *kako je moguća odgovornost bez gospodarenja?* Odgovornost bez vlasništva? Kako možemo učiniti svojim ono što nas po svojoj naravi nadilazi i podvrgava? Kako Ja može nastati ondje gdje je subjekt želje?

S tim pitanjem možemo krenuti našom neobičnom galerijom. Portreti želje koje ćemo susresti izloženi su redom koji nije pravocrtan. Ne postoji hijerarhija koja ih uređuje, jer svaki od tih portreta zahvaća neki ključni vid ljudskog iskustva želje. Naša galerija donekle didaktički i apstraktno razdvaja ono što nam život uvijek daje kao isprepletenu cjelinu, kao mješavinu, kao čvor. Na kraju ćemo susresti portret analitičareve želje, jer je to želja koja se ne tiče čovjeka kao takvog, nego samo zanimanja psihoanalitičara i njegove uloge u procesu liječenja.

Sadržaj

<i>Predgovor drugomu talijanskom izdanju</i>	5
<i>Uvod</i>	13

PRVI DIO

Galerija želje

<i>Portreti želje</i>	23
<i>Iskustvo želje</i>	23
PRVI PORTRET: <i>Zavidna želja</i>	29
DRUGI PORTRET: <i>Želja za Drugim</i>	33
TREĆI PORTRET: <i>Želja i tjeskoba</i>	51
ČETVRTI PORTRET: <i>Želja ni za čim</i>	56
PETI PORTRET: <i>Želja za uživanjem</i>	64
ŠESTI PORTRET: <i>Želja za Drugdje</i>	80
SEDMI PORTRET: <i>Seksualna želja</i>	89
OSMI PORTRET: <i>Ljubavna želja</i>	94
DEVETI PORTRET: <i>Čista želja ili želja za smrću</i>	102
DESETI PORTRET: <i>Analitičareva želja</i>	108

DRUGI DIO
Moj Lacan

<i>Kratki portret Jacquesa Lacana</i>	115
<i>Paradoksi želje</i>	121
<i>Moj susret s Lacanom</i>	121
<i>Neodustajanje od vlastite želje</i>	123
<i>Prešutjeti ljubav</i>	126
<i>Čitanje Lacana</i>	130
<i>Želja i uživanje</i>	131
Kazalo imena	135